

Marek Babic: Od antiky k stredoveku. Dejiny neskorého rímskeho cisárstva medzi rokmi 284 – 476. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury 2009. 332 s.

POSUDOK

V uvedenej monografii preberá habilitand takmer dve storočia dejín neskorej antiky. Z tejto epochy sa však zachovalo veľmi málo prameňov, preto sa opis dejov, ktorý prinášajú zachované texty, ťažko dá korigovať vyvažujúcim pohľadom z druhej strany.

V práci Marka Babica dominuje chronologická štruktúra. Po **úvode** (s. 17 – 22), kde autor vymedzuje časový rámec a vyzdvihuje hlavné problémy výskumu, nasleduje kapitola o **prameňoch** (s. 23 - 42), kde autor správne konštatuje, že sa tu ako najspoľahlivejší, aj keď takisto nie celkom nekritický prameň javí Ammianus Marcellinus, nasledujú **chronologicky** koncipované kapitoly tretia až ôsma (s. 43 – 234). Začínajú sa podrobnejším opisom osudov prísne racionálnej Diokleciánovej tetrarchie s prípravou budúcich hlavných vládarov, opisujú úspešný boj Konštantína Veľkého o vládu nad celou ríšou, portrétujú posledných veľkých cisárov Valentiniána a Theodózia, opisujú rozdelenie ríše na západnú a východnú časť a završujú sa pádom Rímskej ríše na západe roku 476 resp. jej pretrvaním východnej časti a postupnú premenu na ríšu – podľa súčasnej terminológie – byzantskú. Treba však pripomenúť, že Babic vie primerane poukázať aj na činnosť hlavných úradníkov rímskeho štátu (Stilicho, Aëtius) a ich protihráčov (Alarich, Attila). Od deviatej kapitoly opúšťame dominantnú chronologickú líniu výkladu a dostávame sa do styku s územím dnešného Slovenska (235 – 258) najmä v jeho kolíziách s centrami rímskej ríše a jeho žoldnierskou armádou. Kapitoly desiaty a jedenásty (259 – 297) sa týkajú kultúrneho života, ktorý mal vtedy takisto prevažne defenzívny charakter.

Babic správne ukazuje, že energiu ríše sústavne spotrebovávalo kresťanstvo so svojimi nie už nie úzkymi kmeňovými, ale skôr univerzalistickými cieľmi; preto krátko trvajúci pokus Juliána Apostatu o obnovu starého náboženstva pokladá za vopred odsúdený na neúspech. Na druhej strane – zrejme v úsilí o nestrannosť – autor akosi apriórne priznáva viacej hodnovernosti textom, ktoré nemajú kresťanskú konotáciu.

V predkladanej práci nevystupuje do popredia autorova mienka, čo robí z knihy skôr učebnicu neskorej fázy dejín staroveku. Možno však treba zároveň pripomenúť, že práve etapa úpadku Rímskej ríše nie je podaná rovnako podrobne vo svetových dejinách a tobôž nie v stredoškolskom dejepise. Dôležitou prednosťou práce je teda fakt, že sa podarilo ukázať celkový obraz menej šťastnej epochy kedysi svetovládneho impéria, doby, ktorá sa donedávna netešila väčšej pozornosti vedy akiste aj preto, lebo v nej chýbajú vzoroví hrdinovia a

zaujímavé literárne diela. Jediným porovnateľným dielom tej doby je monumentálna zbierka noriem rímskeho práva *Corpus iuris civilis*; pravda, tá vznikla až za vlády cisára Justiniána vo východnej časti bývalej ríše.

Chronologický postup v historicky determinovanom diele je celkom pochopiteľný. Samozrejme, proporcie výkladu silno závisia od naratívnych prameňov, ktorých nedostatok pre určité fázy zvoleného obdobia možno objektívne konštatovať. Archeologické nálezy, ktoré Babic neobchádza (napr. s. 255 – 258), sa však najskôr dajú stotožniť s určitým etnikom iba v opore o naratívne texty. Preto sa jeho výklad dejín územia dnešného Slovenska charakterizuje opatrnosť a nemyslím si, že sa postupom času situácia zásadne zmení. Treba predsa len priznať, že medzi Rímom a barbarikom jestvoval nezanedbateľný kultúrny rozdiel, ktorý sa týkal aj vyspelosti jazyka, o krásnej literatúre ani nehovoriac.

Výklad Marka Babica sa opiera o doterajšie výsledky filologickej a historickej vedy i archeológie. Bibliografia (s. 299 – 322) sa člení podľa jednotlivých kapitol a vykazuje dovedna viac ako 360 položiek. Medzi jej pozitívne stránky patrí základná charakteristika antických autorov a ich vydání, presnosť a okrem toho uvedenie ich slovenských resp. českých prekladov. Pri rozsiahlom a komplikovanom výklade čitateľ zrejme rád a neraz využije ponuku indexu mien a hesiel; obsahuje vyše tristo položiek.

Ako sme povedali, Babicov výklad sa opiera o doterajšie výsledky vedy. S prameňmi narába autor spoľahlivo. Menej spoľahlivosti sa dá zistiť v práci so slovenským jazykom a so slovami, ktoré slovenčina prevzala alebo neprevzala. Okrem problémov – tie mu robí interpunkcia a písanie veľkých a malých písmen, ktoré sú podľa pravidiel rozličných jazykov rozličné – sa váhanie týka mien osôb, ktoré sa doteraz spravidla poslovenčovali najmä pri panovníkoch, a vlastných názvov lokalít. Tie sa so zrejším poukázaním na historickú kontinuitu osídlenia objavujú v zátvorke popri súčasnom znení, napr. *Aquincum* (dnes *Budapešť*). Ostatne práve tento názov sa vzťahuje na staroveký pravobrežný Budín, nie na Pešť.

Problematika prisvojovania cudzích mien a názvov nie je ustálená a podľa môjho presvedčenia ani ustáľiteľná nie je, pretože slovenčina je živý a vyvíjajúci sa jazyk. Ponechať latinské alebo grécke znenie, napr. *Constantius* miesto *Konštantín*, *Augustinus* miesto *Augustín*, však ide proti tradícii a zároveň výkladový text odcudzuje. Nepozdáva sa mi ani použitie iba dnešného názvu lokalít a takisto by som neodporúčal použiť adjektívum *rišsky* miesto genitívu *riše*. Autor práce mal aspoň krátko spomenúť problémy s lokalizáciou rieky, ktorú pramene nazývajú Nedao. V prekladoch autentických prameňov by som neuvádzal v zátvorke prisvojenie, napr. „vodca Svavov (Svébov = Kvádov, pozn. aut.)“, lebo každý, čiže

aj ten najpresnejší preklad je iba interpretácia pôvodiny. Takáto poznámka mala by byť pod čiarou. Zároveň závažným výskumným problémom ostáva priveľký rozsah zvolenej témy, stav stále napredujúceho bádania, vyžadujúci enormné úsilie už pri základnej orientácii v problematike, a napokon množstvo bariér technického rázu, ktoré sťažujú prístup k textom v pôvodine.

Celkovo konštatujem, že Mgr. Marek Babic, PhD., predložil prácu, ktorá sa ťažko môže zaobiť bez filologickej odbornosti. Preto hodnotím jeho habilitačnú monografiu ako primeranú, ako výkon, ktorý oprávňuje udeliť mu docentúru v príslušnej vednej oblasti.

V Bratislave 31. januára 2017.

prof. PhDr. Daniel Škoviera, PhD.